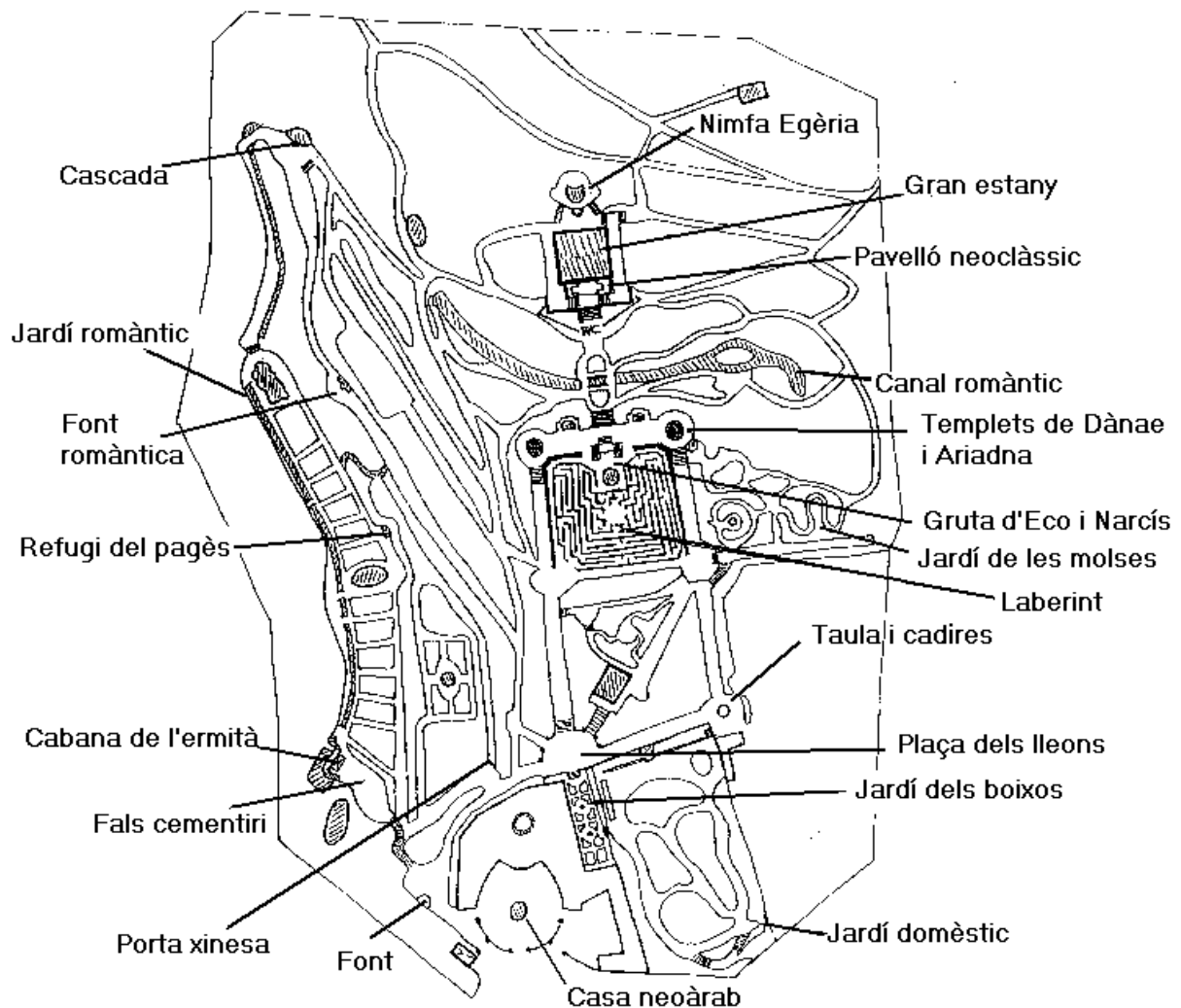

VISITA AL PARC DEL LABERINT D'HORTA

Arrels clàssiques del lèxic botànic i mitològic

Margalida Capellà i Soler

El Parc del Laberint d'Horta està ubicat al nord de Barcelona al districte Horta-Guinardó, darrera del velòdrom d'Horta.

El Parc del Laberint és un conjunt de jardins, escalinates, templets, escultures i palau d'estil neoclàssic; és, per tant, un dels més antics de Barcelona, una autèntica joia històrica d'una gran vàlua estètica.

Un xic d'història

L'any 1791, Joan Antoni Desvalls, marquès de Llupià i d'Alfarràs, va començar les obres d'enjardinament de la seva finca, situada aleshores als afores de la ciutat. Home d'esperit selecte i de gran cultura, expert en hidràulica, políglota, membre de diverses acadèmies espanyoles i de la Real Acadèmia Florentina, importà al nostre país el disseny dels jardins italians de l'època en col·laboració amb l'arquitecte italià Domenico Bagutti. Materialitzà el projecte el mestre Jaume Valls, al qual succeí Andreu Valls, probablement el seu fill. El jardiner fou el francès Josep Delvalet.

Mort el marquès el 1820, els seus descendents continuaren amb el projecte, tot respectant les idees originals. A mitjan segle XIX, van ampliar el jardí neoclàssic amb la creació del jardí romàntic, abocat sobre el torrent al límit occidental de la finca. El 1880 es va crear el jardí domèstic, adossat a la casa i d'un aire eclèctic. En aquesta època la finca del Laberint va servir d'escenari per a vetllades socials i culturals: el 1898 es va representar *Ifigènia a Tàuride* de Goethe i el 1908 *Somni d'una nit d'estiu* de Shakespeare.

El 1904, Horta es converteix en un barri populós i bigarrat de la ciutat. El Jardí del Laberint aguanta gràcies a l'elevació del terreny. El 1976 la família Desvalls, no podent mantenir els jardins amb bon estat, va fer una permuta amb l'Ajuntament de Barcelona per uns terrenys edificables del mateix valor (70 milions de les antigues pessetes) a Pedralbes. El Parc del Laberint (55 hectàrees en total, majoritàriament de boscos i garrigues, de les quals vuit són enjardinades) es restaurà el 1970 i un any més tard s'obrí com a parc urbà; però, l'ús indiscriminat com a jardí convencional obert al públic el degradà novament i el 1993 fou una altra vegada restaurat, seguint la idea original, amb un ajut de la Unió Europea. Malauradament, nombrosos bustos i estàtues de regust clàssic i ressonàncies mitològiques, així com escenes de gust romàntic com el fals cementiri o l'ermità resant foren irreconstruïbles.

Avui, és un jardí-museu. Requereix un ús adequat que no posi en perill la conservació dels elements vegetals i arquitectònics del conjunt. Es permet l'entrada de 750 persones al mateix temps, ofereix servei de visites guiades i és de pagament, tret del dimecres i del diumenge que és de franc. Ara, de nosaltres depèn la conservació d'aquest jardí que ha perdurat des del segle XVIII fins als nostres dies.

Ara ja estàs a punt per començar la **visita al Parc del Laberint d'Horta**. Gaudeix-la, però no en deixis rastre.

PRIMER I SEGON NIVELLS

El palau i el jardí dels boixos; la plaça de les vuit columnes

Els jardins del Parc del Laberint d'Horta s'organitzen en quatre nivells. La visita comença al primer nivell, voltant la _____, una construcció que, aproximadament el 1850, va ser remodelada seguint un estil _____. Fou la residència dels Desvalls; però avui és una construcció que espera ser restaurada i no és visitable. Si t'apropes a la reixa de ferro forjat de l'entrada principal, veuràs un _____ central, gentil i acollidor. Des d'aquest punt, és ben visible l'alta _____ cilíndrica anomenada torre Subirana, sòlida fortificació anterior al segle XIV amb parets de 8 pams de gruix i 94 d'alçada.

Entra ja dins el Parc i a la teva esquerra, trobaràs una _____ amb exemplars de falzia (*Adiantum capillus veneris*), guarnida amb un cigne, símbol de l'amor maternal, i coronada per un _____alat, figura representada en l'escut familiar de la família _____.

Si segueixes el camí dels til·lers, aquests arbres són fàcilment identificables pel seu fruit, la til·la (dues boletes com cireres), a mà esquerra veuràs el que resta de l'antiga _____ xinesa, antigament pintada amb colors més vius (grocs, vermells i verds) donava pas a un petit jardí oriental, avui desaparegut. El camí desemboca en el segon nivell: la plaça dels _____, ja que el 1827 arran d'una visita dels reis Ferran VII i Maria Lluïsa van ser posats com a record els dos _____ de marbre que coronen la tanca del jardí privat. Aquest distribuïdor on convergeixen els _____ camins radials que travessen el parc també se'l coneix com a plaça de les vuit columnes, pels elements arquitectònics que l'emmarquen. El marquès amb aquests camins va voler representar l'elecció que les persones fem a la vida: el camí central és el més ample i més maco, però també el més curt; el segon camí de l'esquerra que no invita a l'elecció, perquè és estret i fosc, resulta ser el més llarg.

Si et col·loques davant la portalada coronada per dos lleons amb el jardí dels boixos al fons, podràs contemplar _____ relleus mitològics, dels quals no en sabem l'autor: . A la teva _____, hi ha el relleu de més qualitat del Parc. Es tracta del _____ d'Europa. Una jove, _____, s'acaba de pujar al dors d'un _____, coronat amb garlandes de _____. El déu _____ (en llatí, _____) convertit en _____ s'emporta _____ a l'illa de Creta on engendraran tres fills. Un nen alat, _____ (en llatí, _____) i una amiga de la noia fenícia envolten el grup principal. Després d'observar les imatges següents, que totes porten per títol _____, en quina creus que es va inspirar el nostre artista anònim? _____

Picasso

Vouet

V. Serov

. A la teva _____, pots contemplar un altre relleu: el _____ d'Amfitrite. El déu del mar, _____ (en llatí, _____) amb el seu _____ abriva els cavalls marins, els _____, mentre un membre del seu seguici, un _____, meitat home, meitat _____, (en comptes dels esperats dofins) aguanta la seva estimada, la nereida _____ (que sembla força convençuda, ja que passa un _____ per sobre de l'espatlla de Tritó) per tal que es casi amb el déu marí.

Si podem entrar al jardí lateral, anomenat dels boixos, una construcció notable de plantes _____, a l'altra banda de la reixa, podràs contemplar, immers/a en l'aroma penetrant del _____, altres _____ relleus:

. A la teva _____, Úranos i Eros. Úranos és el déu del _____, fill i espòs de _____, a la qual cobreix. Eros aquí és el déu nascut del Caos o de l'ou original, engendrat per la Nit. De cadascuna de les dues parts, en obrir-se, es formaran la Terra i la seva cobertura, el _____.

. A la teva _____, *La Fortuna i les races humanes*. La Fortuna o possiblement la dea Demèter (en llatí, _____) té a la mà el _____ de l'abundància i amb les _____ races humanes indica un punt en el globus _____, mentre la Fama, que viu en un palau sonor de bronze sempre obert en el centre del món, en els confins de la terra i el mar, sobrevola l'escena i vigila el _____ sencer.

En el jardí dels boixos, també hi pots contemplar petits _____ circulars, intercalats en el traçat. Així com _____ i una _____. Si tens sort podràs contemplar el bell plomatge de l'animal d'Hera (en llatí, _____), el _____.

El jardí domèstic, adossat a la _____ i d'ús privat, es perllonga en una plantació de camèlies. L'espai acollia un hivernacle, situat a tocar de la tanca, que va ser desmuntat posteriorment. Entre palmeres de Canàries, washingtonies, un formidable peu de tamaríu, til·lers i cedres de l'Himalàia, els teixos llueixen formes imaginàries: una _____, un ànec o _____, un _____, un ventall i el _____. També, hi ha l'arbre de Júpiter perquè les seves branques recargolades recorden el _____ d'aquest déu.

A l'exterior d'aquest jardí, hi ha una mostra d'art vegetal, amb una composició de _____ i _____ de _____ retallat. El boix (*Buxus sempervirens*) és un arbust de creixement lentíssim, de fusta dura i pròpia de les rouredes.

TERCER NIVELL

El jardí de les moltes i el laberint

Tot seguint l'itinerari, agafa el primer dels recorreguts alternatius, que duu a travessar la placidesa d'una pèrgola de rosers amb un petit safareig. A l'esquerra pots contemplar una magnífica sequoia i, si gires a la dreta, arribaràs després a una àrea ombrívola, on hi havia hagut un jardí de moltes, creat pels hereus del marquès. En queda un bust d'_____, possible autor de la *Iliada* i de l'*Odissea*, i una gruta artificial amb la figura del _____, que potser va contribuir a que l'indret fos conegut com petit _____.

L'itinerari central, per contra, és ascendent i si gires a la dreta trobaràs el _____ vegetal, peça central de la iconografia del parc. Centenars de _____ (*Cupressus sempervirens*) de tres metres d'_____ configuren els 750 metres de parets i camins del laberint. Els laberints es posaren de moda en els jardins renaixentistes de tota Europa. A Espanya, a més del d'Horta hi ha el del Alcázar de _____ i el de la Granja de _____.

A l'entrada del laberint, has trobat un _____ d'Ariadna lliurant un _____ a _____ perquè pugui sortir sa i estalvi del laberint una vegada hagi matat el _____, meitat home, meitat _____. A sota del relleu, hi ha gravada una inscripció que diu:

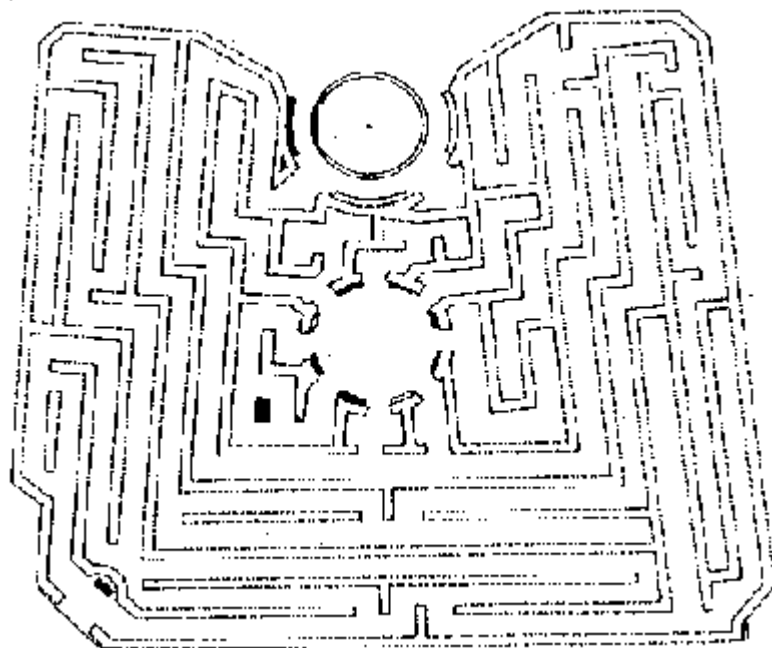
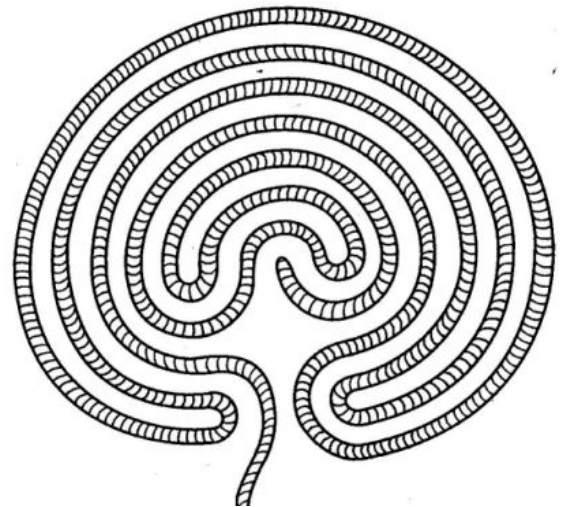
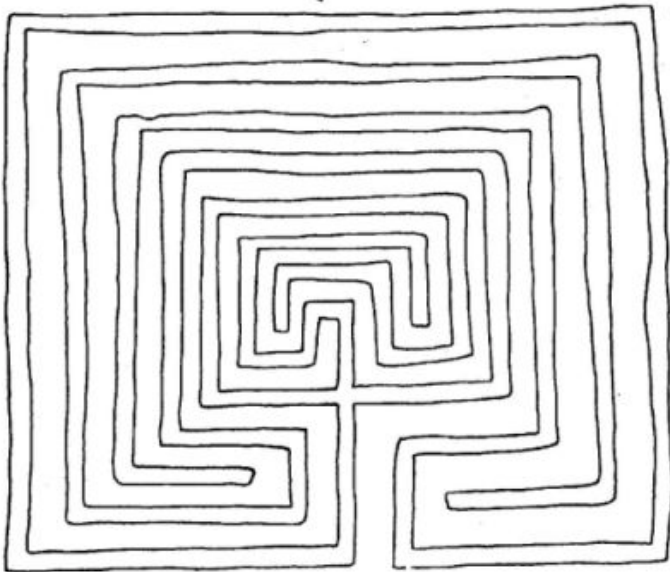
Entra; _____
_____ es sencillo
No es menester _____
Que dio _____

Entra al laberint. Intenta ser sagaç i trobar què conté. El recorregut no és tan senzill com anuncia la inscripció; potser per no perdre el fil hauries de fer cas a Jorge Luis Borges que a 'El jardín de los senderos que se bifurcan' cita la regla de l'esquerra: 'La casa queda lejos de aquí, pero usted no se perderá si toma ese camino a la izquierda y en cada encrucijada del camino dobla a la izquierda' (*Ficciones*, Alianza Editorial, pàg. 106).

Ara, ja has arribat a la placeta circular. T'ha servit la regla de l'esquerra? _____.

Potser, estàs una mica decebut/da perquè en comptes del Minotaure t'has trobat amb una estatueta feta malbé d'_____, (en llatí, _____) a punt de disparar les seves _____. Representa l'_____ alegre, juganer i despreocupat. Aquí convergeixen _____ camins; però només _____ (el de _____ l'estàtua d'Eros) et portarà a la _____ del laberint, que és una altra placeta amb una font circular i un gran _____.

D'aquests laberints, quin creus que es correspon amb el d'Horta? Assenyala-hi el recorregut de sortida.

Dins de la gruta d'_____ i _____, trencada pels regalims que cauen del sostre, humit i pedregós, una altra inscripció adverteix de la decepció del joc amorós:

De un ardiente frenesí
Eco y _____ abrazados,
Fallecen enamorados
Ella de ____ y él de _____

En quina flor es convertí aquest jovencell quan es morí? en un _____
A què queda reduïda la nimfa Eco? A l' _____

Si el laberint amb la figura d'Eros representa l'amor juvenil, quin tipus d'amor representa Narcís? ell _____ i quin representen Eco i Narcís? el _____

A banda i a banda de la gruta d'Eco i Narcís, pujaràs una escalinata que es desfà en dos camins paral·lels, que arriben a la terrassa principal, decorada amb baixrelleus, fonts i un parell de templets de _____ i d' _____, de planta _____, de _____ columnes: el de l'esquerra (seguint la interpretació de Federico Revilla) acull una estàtua de _____ (mare de Perseu) amb un sac de _____ als peus, i el de la dreta d' _____ (que després d'ajudar Teseu a sortir del laberint fou abandonada a l'illa de Naxos) dues dones estimades pels déus, _____ i _____, respectivament.

Maria Rosa Moreno creu que ambdues escultures són _____ del Comerç i la Indústria.

En aquest nivell, trobaràs _____ estancs amb dos relleus _____:
. _____ i Pirra just després del diluvi universal estan llançant _____ per sobre les seves _____ per tal de repoblar la Terra. Una pedra ja s'ha metamorfosejat en un _____, tal com vaticinà l'oracle. Al fons del relleu, pots contemplar el _____ de Metis, com en el quadre homònim del pintor flamenc P.P. _____ del Museu del _____, a Madrid.

. *Psique elevada a l'Olimp* segons Antonio Ramón Navarrete es tracta de Psique amb l'espasa elevada a l' _____ per casar-se amb Eros. Hi ha qui també hi ha volgut veure una divinitat pujada pels àngels o Ariadna ferida per l'amor terrenal de _____ és elevada a l'amor celestial amb l'ajut de la dea Iris, missatgera dels déus i personificació de l'arc _____, que la lliura a Dionís per tal que esdevingui la seva muller.

Des d'aquí, la perspectiva del parc es fa generosa, amb la ciutat al fons. Pots observar l'amor _____ que se sent en passejar pel Laberint vegetal i que aquí es converteix en un amor més _____. Des de dalt, un ja té l'experiència d'haver passat per dins el Laberint i es veu millor el camí a escollir.

QUART NIVELL

El pavelló neoclàssic i la nimfa Egèria

Si pugues les escales, arribaràs al quart nivell. Aquí hi ha un _____ romàntic, construït el 1853 per l'arquitecte Elies Rogent, en una etapa de transformació del parc, sota les directrius de la tercera generació dels _____. Antigament, el _____, d'uns tres metres de profunditat, era navegable i estava poblat d'animals (oques, ànecs i cignes) que li conferien un aire cortesà. Potser has tingut sort i has pogut veure el cigne en què es va convertir _____ per seduir _____, la mare dels Dioscurs, Clitemnestra i Hèlena.

Un segon itinerari alternatiu et permetrà resseguir el curs de l'aigua fins al final, on s'eixampla per encabir un illot, 'l'_____ de l'amor', accessible mitjançant un pont giratori de ferro. A l'illa hi havia una cabana de fusta, amb vidrieres de colors, una mena de refugi galant, que va ser aterrada als anys 70. Aquestes construccions són contemporànies de les intervencions realitzades al jardí romàntic.

Més amunt del canal romàntic, les escalinates s'enfilen de nou, entre gerros, bustos i balustrades, en _____ grans escales; just abans d'aquesta bifurcació, hi ha una làpida de _____ en commemoració de la primera de les visites reials feta pel rei Carles IV i Maria Lluïsa de Borbó al jardins del Laberint el 1802. El rei digué al marquès que els jardins eren massa per a un particular; a la qual cosa respongué el marquès amb gentilesa: 'En efecte, senyor, és massa per a un particular com Vostra Majestat diu, però és poc per a oferir-ho a un monarca'.

Des d'aquí ja pots contemplar el _____ neoclàssic, lloc d'esbarjo on es concentraven les activitats socials del jardí. Dos harmònics peristils laterals culminen en un grup escultòric (Eros i _____, personificació de l'ànima) amb sengles relleus i inscripcions llatines al·lusives a l'art i la natura, a la part del davant: *Artis Naturaeque parit concordia pulchrum*; i a la part del darrera: *Ars concors foetum naturae matris alumbrat*.

El pavelló, construït per Bagutti, té portes pels _____ costats. Al seu exterior, quatre relleus fan al·lusió a la brevetat de la vida i a la immensitat de les arts i de la cultura; i, a l'interior, cobreix l'octàedre de la cúpula un fris de les nou Muses (Urània, Polímnia, _____ i _____) en companyia de la seva mare _____ i del déu de la bellesa i de la música, _____. Les inscripcions també fan al·lusió a les virtuts del marquès: constància, geni, prudència i temperància.

.La façana posterior del _____ s'emmiralla en un gran _____, quadrat i sobri d'uns sis metres de profunditat, que és l'element principal del complex sistema d'irrigació del parc. Va ser en aquest punt on van començar les obres de construcció del jardí i una placa de _____ a la base d'un dels pilons d'aquest dipòsit (el que sosté la figura del _____) recorda en la llengua culta de l'època, el _____, que l'il·lustrat marquès va preveure el 1794 aquest dipòsit d'aigua per satisfer la natura assedegada que es disposava a domesticar: *Hoc terrae sitiēti _____ deliciarum amator auxilium paravit. AD _____*

Una mica més amunt, tanca el jardí _____ l'últim element simbòlic: una _____ amb la figura reclinada de la nimfa _____ (antiga divinitat romana de les fonts). Bagutti signa aquesta escultura (1804) emmarcada en un _____ de mig punt que simula una cova i acompanyada d'un _____. Les aigües que l'activen baixen de la "Font de la Marquesa", una de les tres deus de la finca, situada ja en zona forestal.

El jardí romàntic

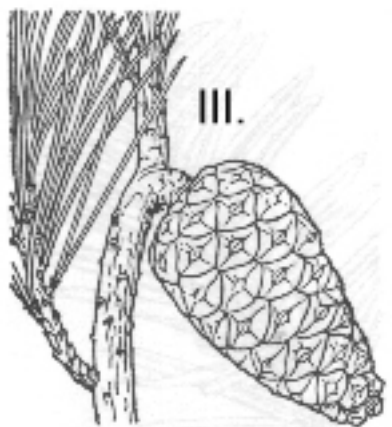
Deixaràs el jardí neoclàssic i t'endinsaràs en el jardí _____, inspirat en el romanticisme. És un jardí més salvatge i, alhora, més relaxant. Ben aviat trobaràs una _____ romàntica que fa lliscar l'aigua sobre la paret de pedra. A la part superior, una _____ llença aigua rebotint en la roca, cap a un rierol que perpetua el traçat d'una antiga riera: l'aigua és la protagonista del jardí _____, organitzat longitudinalment en una successió de parterres, voltats de bancs de pedra, escales rústegues i petits fragments escultòrics, alternats amb peces d'aigua. El verd que es veu per sobre de l'aigua no és brutícia sinó una planta aquàtica que es diu lletia d'aigua (*Lemna minor*); també hi ha lliris i jacints d'aigua. Altres elements del jardí romàntic han desaparegut: una font excavada a la soca d'una figuera, un roure gegantí, que guardava una taula i cadires en el buit del seu tronc... Encara es poden veure, però tot baixant a mà esquerra el _____ del pagès, una cabana de fusta que havia estat guardada per un pagès de mida natural cofat amb barretina i amb un manyoc de claus a les mans, que amb el seu treball i el seu esforç va dominar la natura i la va convertir en jardí.

Al jardí romàntic es troben els arbres i arbusts de més gran desenvolupament: _____, til·lers, teixos, _____, roures i galzerans.

El jardí _____ es clou en una raconada enclotada, on es va muntar un fals _____, amb làpides encastades i un sarcòfag perdut. En un angle, hi ha la cabana de l'ermità, on un altre autòmata, un monjo (el pare Felix), meditava davant una calavera desada a la taula. En comptes de fer-ne la restauració, es va preferir plantar _____: el xiprer és un arbre que plantat en nombre _____ simbolitza la mort i, en canvi, en nombre parell la benvinguda.

Ara que has esdevingut expert en botànica, identifica els arbres que es corresponen a les següents il·lustracions:

() llorer, () pi, () xiprer, () alzina i () teix.

El simbolisme del treball, de la decadència i de la _____ del jardí romàntic contrasta amb el cant de l'_____ i de _____ la vida que emana del jardí _____.

Quin jardí t'ha agradat més? _____ Per què? _____